

synodo dioecesana lib. IX. cap. II. totam hanc quaestionem iamdiu expenderit, reiectisque nonnullorum doctorum apparentibus rationibus, quibus persuadere adnisi erant, in aliquibus casibus posse episcopos in publico impedimento relaxare, sartam tectamque Rom. pontifici hanc removendi impedimenta potestatem asseruit, concluditque monito Cabassutii : « Sane istae ab » episcopis concessae dispensationes pro contrahendis coniugiis, » aut nullitatem aut incertitudinem causant sacramenti. At vero » in re sacramentaria unanimes docent theologi, non esse licitum quidquam incerti adhibere, eo certo medio praetermisso, » quod adhiberi possit. Atque ita licentia ista vel nefariam » inducit sacramenti nullitatem, aut ad summum, tutiore simul » et probabiliore opinione reiecta, minus probabilem, nec » tutam, in tanti momenti sacramento consecratur opinio- » nem. »

His omnibus praeiverat Pius IV. Cum enim ad hunc pontificem principes et electores Germaniae varia, ut dicebant, gravamina detulissent, inter haec recensuerant quoque dispensationes sanctae Sedi reservatas, quibus summus pontifex respondit « Iniustissima (eos) petere; nam ubi archiepiscopi aut » episcopi potestatem habeant dispensandi in his, quae in huius » S. Sedis auctoritate constituta sunt, hoc est inferiores et » subditi in lege superiorum suorum, nisi ubi eis hoc expresse » permittitur, omni iuri, omnique rationi contrarium esse, » indubitatum est (59). »

Cum igitur ex allatis tum argumentis, tum documentis apertissime constet, sive ipsa rei, qua de agitur, spectata natura, sive totius antiquitatis conspiratione et praxi, sive saniorum theologorum et iuris canonici interpretum communi consensu, praecipue vero Romanorum pontificum iterata doctrina et auctoritate excludi episcopos a iure solvendi impedimenta matrimonium

(59) Hoc Pii IV. responsum urget Pius VI. in laudato Brevi ad archiep. Coloniensem, ac reperitur apud Raynaldum continuatorem annal. Baronii ad an. 1563. n. 44. ed. Lucens. 1756. tom. XV. pag. 371.

dirimentia, inutili plane conficiuntur labore, qui iisdem illud vindicare vellent (60).

ARTICULUS III. — Argumenta expenduntur, quibus Neoterici episcopis vindicare saeperunt ius proprium relaxandi ecclesiastica impedimenta Matrimonium dirimentia.

Mirum est quomodo in re adeo perspicua tot tantasque potuerint novarum rerum cupidi tenebras affundere ad adstruendum contra communem doctrinam ius episcoporum proprium removendi impedimenta, quae irritum ac nullum reddunt coniugium. Istorum adinventiones et commenta in unum colligere placuit, ut ex eorumdem discussione magis pateat, quo abducant homines, alioquin ingenio, sagacitate atque scientia praeditos, innovandi pruritus, assentandi studium, et animus in apostolicam Sedem hostilis.

Nonnulli igitur adscito atque adoptato principio ceu axiomate extra omnem controversiam posito, quod « quidquid potest » pontifex in universo orbe, si ea excipias, quae totius Ecclesiae » statum respiciunt, uti fidei articulum definire, potest id episcopus in sua dioecesi, nisi specialiter papa illud sibi reservaverit, » inferunt : ergo episcopi etiam seorsum sumpti possunt in sua quisque dioecesi dare relaxationem, prout eam praebet Rom. pontifex in universa Ecclesia, cum non constet, eam facultatem summos pontifices sibi reservasse, aut eis ab aliquo oecumenico concilio reservatam fuisse (61).

(60) Quid vero possint episcopi praestare hac in re auctoritate propria luculenter exponit Benedictus XIV. loc. cit. Ac primo absque dubio possunt dispensare ab impedimentis impediens, si tres casus excipias, sponsalium, quae cum altero inita sint, quaeque eo invito solvi non possunt; voti ingrediendi religionem, et castitatis perpetuae, quae sunt apostolicae Sedi reservata. Dispensare itidem valent ab impedimento dirimente occulto, cum quo publice contractum est matrimonium, concurrentibus tamen sex circumstantiis, quae ibidem recensentur, et quidem pro foro tantum interno. Demum ex communi doctorum sententia, Sanchezio praeunte lib. 2. disp. 40. n. 7. gravi urgente necessitate, cui nullus alius modus suppetat occurrendi, possunt episcopi dispensare ab impedimento occulto antequam celebretur matrimonium.

(61) *Collat. andegav. dogm. et moral.* I. conf. *Dispens. de matr.* 2. quaest.

Verum eiusmodi principium sin minus falsum, saltem aequivocationi innititur: aliud enim est episcopos posse facere in sua dioecesi, quae Rom. pontifex in universa Ecclesia, (quod de nonnullis rebus certe verum est), aliud episcopos posse irritare in sua dioecesi, quae Rom. pontifex pro tota Ecclesia fecit. Etenim hoc perinde esset ac affirmare, posse inferiorem superioris legem sibi subiicere eamque abrogare ac relaxare, et membra capiti aequare atque etiam anteferre cum evidenti totius ecclesiasticae hierarchiae divina ordinatione constitutae ever- sione. Eo vel magis, quod, ut animadvertit oppositè Fagnanus, mos sit canonum et conciliorum fere ubique simpliciter praeci- pere aut prohibere quid faciendum vel non faciendum, quin ad prohibitionem dispensationis descendant. Quapropter, si episco- pis liceret dispensare quotiescumque dispensatio non prohibetur, in eorum foret facultate ius commune universum, ac universalia concilia subvertere in singulis casibus dispensando, quod abso- num ac erroneum est (62).

Falsum praeterea deprehenditur eiusmodi principium quod a iure iterum iterumque fuerit reprobatum. Omissa enim de- cretali Innocentii III. hac de re data, satis de illius reprobatione constat ex decretali in *Clem. Ne Romanis, de elect.* in qua Clemens V. cum praemisisset: « Nos, inter caetera, prae- » cipue attendentes quod lex superioris per inferiorem tolli non » potest: » declarat ita id intelligendum, ut nequeat *ab infe- riori corrigi, vel immutari, vel dispensari quomodolibet circa ipsam seu aliquam eius partem.* Hoc ipsum efficitur in *extra- vag. Ioannis XXII. in cap. Sancta Romana de religiosis domi- bus*, ubi legitur: « Quidam autem eorum dictum habitum, » et vivendi ritum a quibusdam episcopis, seu eorum superio- » ribus, vel aliis ecclesiarum praelatis habuisse profitentur,

pag. 510 seqq. *Collat. Paris* tom. III. lib. V. conf. 1. §. 1. pag. 522. *Collat. ambian. de theol. moral.* lib. I. p. 591 seqq. n. 782. praeter auctores ab iisdem commemoratos.

(62) Prosp. Fagnani *Comment. in lib. decretal.* in cap. *Nonnisi* n. 44. *De filiis presbyterorum.*

» quos nec eis concedere licuit contra formam concilii gene- » ralis; » in quem locum recte adnotat *Glossa litt. N.* « Non » licet igitur episcopis contra inhibitionem generalis concilii » facere, cum sint adstricti ad observantiam canonum (63). » Ex quibus aliisque eiusmodi iuris textibus patet pro certo habe- ri, inferiores, adeoque episcopos respectu concilii generalis atque Romani pontificis, tamdiu teneri ad observationem legum, quamdiu a superiore expresse non fuerit collata facultas immu- tandi quidpiam aut dispensandi. Cum vero nusquam ac nun- quam sive a conciliis oecumenicis sive a Romanis pontificibus facultas dispensandi ab impedimentis connubialibus concessa fuerit, immo cum Rom. pontifices non semel ac solempni potius ratione adversus nonnullos hac in re abusus protestati fuerint, consequens est ex patefacto principio nullo omnino pacto posse episcopos ius istud sibi arrogare.

Aliud principium alii urgere solent, nempe praescriptionis, vi cuius possunt episcopi, qui ab immemorabili id facere con- sueverunt, veniam concedere, ut legitime contrahantur coniugia, quibus obstat impedimentum consanguinitatis in tertio, aut saltem quarto gradu. Hi profecto proprio iure hanc facultatem tribuunt; quocirca Romani pontifices ea facultate, in cuius paci- fica possessione iamdudum sunt, episcopos privare nequeunt (64). Multo vero magis id adstruunt quoad sedes recentius erectas, quia summus pontifex non potuit contra illas praescribere, cuiusmodi fuit sedes Nanciensis, quae erecta non est nisi anno 1777. (65).

(63) Apud Bened. XIV. *De synodo* lib. IX. cap. I. n. 7.

(64) Ita quidem pseudonymus Anianus Eliphius in libello inscripto: *Con- cordia iuris canonici cum edictis Caesareo-regiis recentius emanatis in materia dispensationum super impedimentis matrimonii ad ven. Hungariae clerum.* Vindobonae 1781. Item *Collat. andegaven.* op. cit. p. 522. *Rituale Bellicense* tom. I. p. 460. Chatizel de la Néronière tr. *Du Pouvoir des Evêques sur les empêchements du mariage pour servir de supplément à la nouvelle éd. des conf. d'Angers* 1782. qui coarctant eam ad illos episcopos, penes quos perse- veravit antiqua consuetudo.

(65) Ita *Theolog. Nanciensis* pag. 290.

Verum et hoc principium admitti nequit ; siquidem eiusmodi praescriptio quoad episcopos universim sumptos nunquam viguit ; nam ex certissimis documentis constat , episcopos ex universo orbe catholico ad apostolicam Sedem confugisse , ut facultatem obtinerent dandi veniam ad celebranda coniugia aliquo praevio impedimento irretita. Quod si aliqui episcopi furtim , ut ita dicam , hanc sibi potestatem vindicarunt , statim ac ad notitiam Romanorum pontificum illa agendi ratio pervenit , fuit improbata. Accedit , quod substrata , quam vocant , materia minime praescriptionem patiatur : ut enim animadvertit Benedictus XIV. , si per eam consuetudinem , si qua inoleverit , *disrumpatur nodus ecclesiasticae disciplinae* , nunquam adversus legem praescribitur , prout declaravit Innocentius III. in cap. *Cum inter* , de consecr. Porro tali infici vitio eam consuetudinem his verbis patefecit Cabassutius de auctoritate loquens dispensandi , quam sibi nonnulli Gallicanae ecclesiae praesules vindicabant : « Si , in oppositum reclamantibus conciliis oecumenicis , quae hanc potestatem uni summo pontifici , legatoque reservant , sibi ausint vindicare Gallicani ducenti circiter et quadraginta nimirum episcopi , cum suis vicariis , seorsim in suis dioecibus , singuli pro suo arbitrio , huiusmodi licentiam ; ingruet profecto tota Gallicana ditione admodum exuberantior et inordinatior inter tot , tamque diversa sibi , aliisque indigentium praelatorum capita in dispensandis matrimoniis licentia. Quin etiam , si per universum regnum ista invalesceret consuetudo , (quod malum Deus avertat) , contingeret demum , ut quilibet laici etiam subalternorum tribunalium iudices , per captionem et distractionem bonorum episcopaliū , ipsosmet episcopos cogere , pro suo peculiari , aut amicorum , aut partium postulantium affectu ad sic dispensandum , sicut iam dudum compellunt invitos ad monitoria et excommunicationes decernendas ; sicque simile quid illis obveniret divinae huic apud Isaiam comminationi : *Pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloe , quae vadunt cum silentio , propter hoc ecce adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes et multas*. Sic enim

» renuentes hac in parte summo universalis Ecclesiae pontifici
» subiici , compelluntur indignissime laicorum iudicum infimorum decretis obtemperare , aut priorum fructuum , ni pareant , interceptionem ac privationem pati (66). »

Haec autem mirifice confirmantur ex iis , quae paulo ante innuimus de episcopo Augustano in concilio Tridentino , qui Patribus suasit , ne episcopis singulis facultas tribueretur laxandi in quarto gradu. Hae enim facultate semel episcopis concessa , vix actum non esset de hac disciplinae parte , quae tamen cordi erat concilio universo , ac proinde grave vulnus eidem fuisset inflictum (67). Cum igitur evitari nequeat disciplinae relaxatio per eiusmodi consuetudinem , nunquam praescriptio poterit esse legitima , ac ius inducere.

Absonum autem est quod in theologia Nanciensi adicitur de sedibus nuper erectis , quod non possit summus pontifex adversus eas praescribere , quasi nempe quaelibet nova sedes a iure communi immunis foret. Ex hoc principio consequeretur in novis omnibus dioecibus , quae a Pio VI. Pio VII Leone XII. Gre-

(66) *Theoria et praxis iuris canon.* lib. III. cap. 27. post art. 5.

(67) Sic enim totam rem in sua Hist. conc. Trident. lib. XXIII. cap. IX. n. 17. refert. card. Pallavicinius : « Perchè poi abbiano a se riservate i pontefici le suddette dispensazioni lascierò , che lo dichiarò il parere detto e abbracciato in concilio di Marcantonio Bobba , vescovo di Agosta , ambasciadore del duca di Savoia , il quale proponendosi quivi : che almeno la podestà del dispensare nel quarto grado s'accomunasse a vescovi , considerò esser questo assai contrario a ciò , che si voleva , le dispensazioni farsi di rado : imperocchè una per vescovo che se ne concedesse sarebbero state assai più frequenti di quante ne fosse per dare ogni largo pontefice. Senza che , eziandio facendo rispetto fra quei che possono dispensare , d' uno con uno ; quanto i pomi stanno più in alto ramo dell' albero ; tanto meno son colti. » Et cap. X. n. 12. ita prosequitur historiographus : « Sopra la pubblica utilità di questa riservazione , si ritornino alla memoria i lettori ciò , che altrove abbiamo considerato : quanto la chiave delle dispensazioni è in mano più debole , tanto più leggermente , e più spesso trarsene la grazia o con favori , o con preghiere , o con terrori. E perciò nelle repubbliche ben ordinate la balia nel dispensare in cose gravi suol ristignersi a' magistrati supremi : i quali siccome più potenti , così sono meno bisognosi e men timorosi , e però guardiani più inespugnabili delle leggi.

gorio XVI. et a Pio IX. erectae sunt in America praesertim septentrionali, in regione Canadensi, et alibi tam magno numero, omnes illarum sedium episcopos posse iure proprio veniam dare in impedimentis dirimentibus. Idem dic de episcopis, qui ad hierarchiam pertinent nuper restitutam a Pio IX. in Anglia et in Hollandia; hoc est vere desipere. Demum falso assumitur ius reservationis in Rom. pontificem derivari ex titulo praescriptionis, non autem ex *primatu*, quo divinitus gaudet in Ecclesiam universam. Quo fundamento everso, ruit superstructum aedificium.

Tertium principium desumitur, ut inuimus, ex distinctione inter dispensationes, quae dicuntur per *gratiam* et eas, quae *iustitiae* nuncupantur. Huius distinctionis primus architectus et inventor extitit Aloisius Litta Mediolanensis. Iuxta hunc auctorem vinculum legis relaxare *ex gratia* proprium est solius legislatoris, adeoque supremi imperantis; contra vero relaxare ex aequitate quodammodo et iustitia in casu urgenti et gravi, cum nempe, ut loquitur Tridentinum: « Urgens *iustaque* ratio, » et maior quandoque utilitas postulaverint, cum aliquibus » dispensandum esse (68), » id quidem spectat ad iudicem, qui libratis hinc inde momentis decernit in illo peculiari casu legem fore iniustam nisi dispensatio concedatur. Porro hoc in casu episcopi singuli iudices sunt, utpote qui causas excutiant, an in eis duae praefatae conditiones concurrant gravitatis et utilitatis, quas concilium exposcit in concedenda relaxatione. Tunc vero non solum possunt episcopi subditos suos a legis vinculo solvere, sed plane tenentur iure hoc proprio uti, prout in adducto decreto Tridentini Patres declarant addendo: « Id causa » cognita, ac summa maturitate atque gratis a quibuscumque, » ad quos dispensatio pertinebit, *erit dispensandum*; aliterque » facta dispensatio subreptitia censeatur (69). » Si igitur concurrentibus adductis conditionibus, quae veram exceptionem

(68) Sess. XXV. De reform. cap. XVIII.

(69) Ibid.

legis constituunt, ius habent subditi ad dispensationem, ius, immovero et officium habent episcopi dispensandi, quod nisi faciant, reos violati canonis Tridentini se constituent (70).

Optime quidem, si eiusmodi principium non esset *novum* ac aperte *falsum*, ac si directa fronte non adversaretur eidem concilio Tridentino, cuius auctoritate fulcire systema suum hic auctor adnititur.

Sane quod novum sit eiusmodi principium multiplici indicioprehenditur, Ac 1. quod illud non nisi sub finem sec. XVIII. omnium primus auctor noster excogitaverit, quin ullum illius vestigium antea reperiatur; 2. quod nemo unquam tot episcoporum, quibus cordi esse debuit propria iura vindicare, illud agnoverit, aut in praxim deduxerit; 3. quod evertatur a contrario usu hactenus in universa Ecclesia servato a sec. XIII. quando eiusmodi dispensationes praeviae introduci coeperunt (71).

Falsum praeterea ex eo esse probatur, quod licet urgens iustaque ratio et maior utilitas, ut Tridentinum loquitur, dispensationem postularent, tamen nullum exinde ius unquam agnitum fuerit ex parte eorum, qui remotionem impedimenti petierunt, nullaque obligatio ex parte concedentis. Constanter enim tanquam favor et gratia eiusmodi relaxatio habita est. Quare his verbis S. Bernardus alloquebatur Eugenium III. « Quid? inquis, prohibes dispensare?... Non sum tam rudis, » ut ignorem positos vos esse dispensatores, sed in aedificationem, non in destructionem. Denique quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi *necessitas urget*, *excusabilis* dispensatio est, ubi *utilitas* provocat, dispensatio *laudabilis* est, utilitas, dico, communis, non propria; nam cum nil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crude-

(70) Sic Litta in op. *Del diritto di stabilir impedimenti dirimenti il matrimonio e dispensare*. Pavia 1785. ed. 2. II. n. 8.

(71) Cf. opusc. *Lettera dell' abate N. N. intorno il libro del signor canonico Litta sopra il diritto di stabilire impedimenti dirimenti il matrimonio e di dispensare*. In Italia 1784. §. 6.

» lis dissipatio est (72). » Igitur gravi etiam urgente causa, imo et necessitate interveniente, tamen non *ex iustitia*, sed ex *venia*, et *gratia* tribuitur dispensatio. Quinimo vidimus Rom. pontifices in eiusmodi relaxationibus, etiam concurrentibus recensitis conditionibus in summo gradu, consuevisse tamen poenitentiae subiicere eos quibuscum dispensabant, vel saltem, aliqua eos mulcta veluti in compensationem relaxatae legis onerare, prout adhuc nunc fieri solet.

Ad falsitatem ulterius istius principii patefaciendam illud accedit, quod etiamsi iudices sibi videre visi fuerint aliquo in casu peculiari concursum dictarum conditionum, exinde minime sequitur eo ipso iudices posse dispensationem decernere. Alioquin possent iudices inferiores legislatoris supremi seu principis legem violare; quod profecto nemo dicet. Quare inconcussum *penes omnes* permanet quod S. Thomas statuit: « Qui habet *regere multitudinem*, habet potestatem dispensandi in lege humana, quae suae auctoritati innititur. » Sed praestat integrum eiusdem Angelici doctoris textum describere: « Contingit quandoque, ait ipse, quod aliquod praeceptum, quod est ad commodum multitudinis ut in pluribus, non est conveniens huic personae, vel in hoc casu: quia vel per hoc impediretur aliquid melius, vel etiam induceretur aliquod malum... Periculosum autem esset, ut hoc iudicio cuiuslibet committeretur: nisi forte propter evidens et subitum periculum; et ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quae suae auctoritati innititur, ut scilicet in personis vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut praeceptum legis non servetur (73). » Exinde concludit S. doctor. « In lege humana publica non potest dispensare nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit (74). »

Insuper, adversario ipso fatente, iudicium singulorum episcoporum admittit appellationem; siquidem nemo in re tanti mo-

(72) *De considerat. ad Eugen.* lib. III. cap. III. n. 18.

(73) 1. 2. q. 97. ar. 4. in corp.

(74) *Ibid.* in resp. ad 5.

menti, ex qua nempe pendet sacramenti valor, potest tuto acquiescere sententiae iudicis inferioris, qui si forte erret, non posset auctoritate sua vitio, quo forte laboraret dispensatio, mederi, adeoque involvit necessario grave saltem nullitatis dubium usus istius facultatis ex parte episcoporum, qui suprema auctoritate non fruuntur (75).

Sed quod caput est, aperta fronte huius auctoris systema concilio Tridentino adversatur, etsi eius invocet auctoritatem. Nam sic ipse ratiocinatur: concilium Tridentinum est quod ad perfectionem adduxit verarum *iustitiae* relaxationum existentiam; statuendo enim canone seu regula generali ecclesiastica legicicumque veram exceptionem mediante iudice, simulque iniungendo relaxationem a quavis ecclesiastica lege, in qua invenitur *urgens iustaque ratio et maior quandoque utilitas*, ex una parte *obligationem* superiori hisce in casibus dispensandi, ex altera vero ius ad dispensationem subdito inesse constituit (76).

Ast plura hic sunt animadvertenda, ac 1. quod concilium canonem seu decretum suum emisit ad coercendum potius quam ad extendendum relaxationum usum, ut patet ex prooemio eiusdem decreti ab adversario praetermisso, quod ita se habet: « Sicuti publice expedit legis vincula quandoque relaxare, ut plenius, evenientibus casibus, et necessitatibus pro communi utilitate satisfiat; sic frequentius legem solvere exemploque potius, quam certo personarum, rerumque delectu, petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum dare. Quapropter sciant universi, sacratissimos canones exacte ab omnibus, et quoad eius fieri poterit, indistincte observandos. Quod si *urgens, iustaque ratio, et maior quandoque utilitas* postulaverint, cum aliquibus dispensandum esse; id causa cognita, ac summa maturitate atque gratis, a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit *praestandum*; aliterque facta dispensatio subreptitia

(75) Cf. Gerdil. *Trattato del matrim.* part. II. §. 7.

(76) Litta op. cit. pag. 259-266.